

אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי: מאי טעמא דחנניה איש אונו? אמר קרא מקרא מפורש הוא: "לשכנו תדרשו ובאת שמה", ודרשינן: כל דרישה שאתה דורש — לא יהיו אלא בשכנו של מקום שהיא ירושלים בארץ יהודה, שבה שוכנת השכינה.

תנו רבנן שנו חכמינו: אין מעברין את השנה בלילה אלא ביום. ואם עיבורה בלילה — אף בדיעבד אינה מעוברת⁽⁴⁰⁾. וכמו כן אין מקדשין את החודש בלילה אלא ביום. ואם קידשוהו בלילה — אף בדיעבד אינו מקודש.

אמר רב אבא: מאי קרא מאיזיה פסוק לומדים דין זה? — "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגיגנו". ודורשים: איזהו חג שהפסוק קוראו "חגיגנו"? — שהחדש מתכסה בו. שלא רואים בו את הלבנה.⁽⁴¹⁾ — הוי אומר: זה ראש השנה, שהוא החג

היחיד בתחילת חודש. וכתוב וסיום הפסוק הוא: "כי חק לישראל הוא, משפט לאלהי יעקב". ודרשינן שהחק, כלומר החוק שישראל עושין באותו החג, דהיינו קידוש החודש, הוא כמשפט. מה משפט נעשה ביום דווקא, כמו שנדרש [בדף ל"ז] מדרשות הכתובים, אף קידוש החודש שהוא ה"חוק", נעשה ביום דווקא.

תנו רבנן שנו חכמינו: אין מעברין את השנה בשני רעבון, בשנות רעב, לפי יב-א שכלתה התבואה, והעם מצפים שיקריבו את קרבן העומר בט"ז ניסן, כדי שיוכלו לאכול מן התבואה החדשה. ואם יעברו את השנה, יצטרכו לחכות חודש נוסף.⁽¹⁾

תניא: רבי [המהרש"ל גורס: היה רבי מאיר] אומר: נאמר בספר מלכים [ב ד]: "ואיש בא מבעל שלישה, ויבא לאיש האלהים לחם ביכורים, עשרים לחם שעורים,

וכן כתב הר"ן, וכן סובר הרמב"ם (שם) והרמב"ן בספר המצות (עשה קנ"ג).

40. וכתב ה"מפרש": שהרי הוקש עיבור השנה לעיבור החודש, וכשם שאין מקדשין אלא ביום, כן אין מעברין.

והיד רמ"ה כתב: דתלויין זה בזה, דאם מעברין את השנה הרי נקבע ראש השנה של שנה הבאה ומתאחר בחודש, נמצא שאם עתה יעברו בלילה, מכריעים וקובעים גם את ראש השנה, ואין קובעים ראשי חודשים בלילה.

41. רש"י והיד רמ"ה מפרשים שהלבנה אינו נראית בו.

וכראשונים יש עוד כמה פירושים: רבינו חננאל והערוך מפרשים: שאין מזכירין ראש חודש בתפילת ראש השנה.

ורבינו משולם (מובא בתוס' ר"ה ח' ועוד) מפרש: שאין חטאת ראש חודש קרבה בראש השנה. ועיין שם בתוס' שרבינו תם הקשה עליו. ועיין במנחת חינוך מצוה שי"ב שמתרצו. עוד פירש רבינו משולם: שהתורה כתבה בפרשת ראש השנה: "מלבד עולת החודש" ולא כתבה: "מלבד עולת וחטאת החודש". ורבינו תם מפרש: "מתכסה" מלשון "מזומן" ליום הדין.

1. ורבינו חננאל מפרש: "אם תעבר, יתרחק חודש הגרנות, וישבר לב בני אדם, כי אומרים: עדיין נשאר עד הגרנות כך וכך, ומייקרין השער".

והיד רמ"ה מפרש, שאילו נאריך בחודש את האיסור לאכול תבואה חדשה, יבואו לידי תקלה שיעברו על איסור "חדש".

וכרמל בצקלונו".

בסוף ימות החורף, לפני העומר.

ודרשינן הכי: "לחם ביכורים", תבואה שזה עתה נתבכרה. והביאו האיש לנביא אלישע ולבני הנביאים. ואין לך אדמה קלה בכל ארץ ישראל לבשל פירותיה, יותר מהמקום הנקרא "בעל שלישה".

תלמוד לומר, ממה שאמר לו הנביא אלישע "תן לעם ויאכלו", כיון שאכלוהו, הרי בהכרח שאחר העומר היה! שהרי אסור לאכול מהתבואה החדשה לפני העומר. ומוכח מכאן, שהיתה זאת שנת רעב, שנתאחרו הגשמים, ורק אחרי העומר ביכרו השעורים, הרגילים להתבכר בסוף ימות החורף.

ואף על פי כן, על אף שהיא אדמה קלה, בכל זאת לא ביכרה אלא מין אחד, שהרי לא הביאו לו ממינים שונים.

אמור מעתה: ראויה היתה אותה שנה שתתעבר מפני האביב, שהרי לא נתמלאה החיטה באביה, ולא הגיע חודש האביב. ומפני מה לא עיברה אלישע? מפני ששנת בצורת היתה, (2) והיו הכל רצין לבית הגרנות לאסוף את התבואה.

ואיזה מין היה? — שמא תאמר, חיטים היו, המתבשלים באיחור, לאחר השעורים, ולכן נתאחרו עד אחר הפסח [ובהמשך מוכיחה הגמרא שהמעשה היה לאחר פסח]? תלמוד לומר "שעורים".

הרי שנהגו מימים ימימה שלא לעבר בשנת בצורת. (3)

ושמא תאמר, היתה השנה הזאת כתיקונה, אלא שהמעשה היה בזמן ביכור השעורים,

ממש — אין מעברין.

2. ומקשה המהרש"א: מנין הראיה שהיתה שנת בצורת, אולי כבר עיברו לפני שנה ושנתיים, ושנינו שאין מעברין שלש שנים זו אחר זו. ומתוך: אם כן, היתה שנת החמה מתאחרת הרבה, ובודאי היה מוצאין כמה מינין, כמו שתירצו התוס' בד"ה ומפני.

3. כתב הרמב"ם [פ"ד הל' ט"ז]: "יראה לי, שזה שאמרו חכמים אין מעברין בשנת רעבון ובשביעית — שלא יעברו בהם מפני צורך הדרכים והגשרים וכיוצא בהם, אך אם היתה השנה ראויה להתעבר מפני התקופה או מפני האביב ופירות האילן — מעברין לעולם בכל זמן".

עוד מקשה: אולי היתה שנת שמיטה או שנה שלאחריה, ולכן לא עיברוהו כמו ששנינו שאין מעברין בשביעית ובמוצאי שביעית.

והקשה עליו הרמ"ה, הרי בסוגיינתנו מבואר שאלישע לא עיבר, אף שהיתה ראויה להתעבר מפני האביב ופירות האילן, ולא עיברה, מפני שהיתה שנת רעבון.

וכתב: "ויש ליישב", ואינו מבאר כוונתו. ויתכן לומר ככוונתו, כי הטעם שאין מעברין בשביעית ובמוצאי שביעית, הוא משום שבשנים אלו יש מחסור במזון [שאף בשביעית שאמרו, שמאריכין עליהם איסור עבודת קרקע — סוף סוף הטעם הוא, שאם אינם עובדים את הקרקע, אין מזון] ואם אפילו כשיש "מחסור במזון" אמרו שאין מעברין, כל שכן שבשנת רעבון

והרב רבינו אהרן בן משולם השיב להרמ"ה: א. הרמב"ם סובר כי מה שאמרה הגמרא "ראויה היתה להתעבר" אין הכוונה מפני האביב והפירות [כמו שכתבו התוס' והרמ"ה], שהרי

ויבואו לאכול חמץ בפסח(4). (5)
ובדיעבד, אם עיברה — אינה מעוברת.
אבל מפני הדחק, שחוששין שמא לא יזמן
להם בית דין, או שמא יבא מלך אדומי

תנו רבנן: אין מעברין את השנה, אין בית
דין יושבים לעיין ולהחליט על עיבור חודש
אדר לפני ראש השנה, כי מרוב המרחק של
הזמן, יש לחוש שמא ישתכח דבר העיבור,

ואם כן למה לא נאמר, שגם זה ממצות
הסנהדרין לא לקבוע עיבור בשנת רעבון, אף
דראויה לעבר מפני האביב פירות ותקופה.
וחזרה הקושיה על הרמב"ם.
[ובעצם לדברי הגרי"ז לא קשה הקושיא
השלישית של הרמ"ה. דלעולם פירות תבואה
ותקופה מהווים סימן, וטלאים וכו' הם סיבות
בלבד, ופשוט. וכמו שמבאר ה"תורת חיים",
עיין בהערה 5]

4. כן כתב רש"י.
והיד רמ"ה מבאר, שמא יחשבו העם שעיברו
את אלול, וידחו את המועדים: ראש השנה, יום
כפורים וסוכות לחודש מאוחר ונמצא שחיללו
את המועדים.
ולשיטת היד רמ"ה מבואר היטיב ההבדל בין
קודם ראש השנה לבין אחר ראש השנה.
והמפרש על הרמב"ם מבאר, שמא יחזרו בהם
הבית דין, ואין זה מכבוד הבית דין.

5. הקשו הראשונים: איך אפשר לדעת לפני ראש
השנה שהאביב והפירות יתאחרו בשנה הבאה.
ותירצו כמה תירוצים.
היד רמ"ה מתרץ, שעתה מחשבין לפי חשבון
התקופה, ורואין שהתקופה תתאחר, ומשערין
שראויה להתעבר.
עוד מתרץ, ששנים הקודמות היו פשוטות זו
אחר זו, שלא יכלו לעברם, כגון שביעית ומוצאי
שביעית ושנת רעבון, והדבר ידוע שצריכה שנה
זו להתעבר.
ועוד מתרץ, שרוצין לעברה על תנאי אם

בגמרא לא מוזכרים פירות כלל. ב. מה שאמרה
הברייתא "ושמא תאמר מין אחר היה"
[שלכאורה משמע מין ממיני הפירות — הרי
ההוכחה להרמ"ה שכבר צמחו הפירות] אינו
מוכרח, ויתכן מין אחר ממיני התבואות. ג. רק
האביב של התבואה לא הגיע, ולכן לא מצאו
הבהמות מרעה, ורצה לעבר מפני האביב
והטלאים, וכמו שלמדנו שעושין אותם סעד
לשנה, ולמה לא עיברה מפני האביב והטלאים,
מפני שהיתה שנת רעבון.

ומזה למד הרמב"ם, שרק מפני שאינם
מספיקים להיות סיבה אמיתית לעיבור, שאביב
לברו [מבין פירות ותקופה] אינו מספיק,
והטלאים הם רק סעד, לכן לא עיברו בשנת
רעבון. אבל כשישנה סיבה אמיתית לעיבור מפני
שתי סימנים מתוך שלושת הסימנים: אביב
פירות ותקופה, מעברים אף שהיא שנת רעבון.
והשיב לו הרמ"ה: א. הברייתא כתבה
בסתמא: "מין אחר" ומי יאמר להרמב"ם
שהכוונה למין ממיני התבואה, אולי הכוונה
לפירות. ב. אם השנה התאחרת עד שלא גדלו
הטלאים, מפני שלא היה להם מרעה, ודאי שגם
פירות לא צמחו. ג. מאיזה סברא חילק הרמב"ם
בין הסימנים של אביב פירות ותקופה לבין שאר
הסימנים, אם נאמר מפני שאלו דאורייתא
ומהווים סיבה אמיתית, ואלו מדרבנן ואין
מהווים סיבה אמיתית, אם כן למה בשאר שנים
[שאינם שנת רעבון] מצטרפים ונעשים סעד
לשנה, הלא אינם סיבה אמיתית, ומוכרחים
לומר, שכך היא המצוה שחכמי הסנהדרין יקבעו
גם על סיבות לא אמיתיות מפני צורך הרבים,

[רומי] ויעכבם, או שהנשיא הולך לחצר המלך, והרי צריכים רשות הנשיא — מעברין אותה אחר ראש השנה מיד. ומודיעים לגולה שעברו את השנה.

איני! הלא אין הדבר כן, כי מצינו שעברו לפני ראש השנה.

והא שלחו ליה מכתב לרבא, שהיה כתוב בו: (6)

ואף על פי כן, אין מעברין חודשים אחרים, כגון לעשות שני חדשי חשון [למרות שזה יותר מסודר, ולא ישכחו עד פסח] — אלא אדר בלבד. ואם מעברין אותה אחרי ראש השנה, יודיעו עתה ששני חודשי אדר יהיו בשנה זו.

זוהי, שני תלמידי חכמים, באו מרקת, (7) טבריה, ותפשו נשר, חיל הפרסיים תפסו את הזוג, (8) וביום של הזוג היו דברים הנעשים בלזו. והגמרא מפרשת: זמאי ניהו, מהם הדברים הנעשים בלזו? — תכלת. שהיו עושים תכלת לציצית בעיר לזו.

ומקשה הגמרא על מה שאמרה הברייתא שאין מעברים אלא אחר ראש השנה:

בזכות הרהמים, שהקדוש ברוך ריחם עליהם, ובזכותם, שהיו תלמידי חכמים,

תצטרך להתעבר, [וכן תירץ רבינו יונה].

ועוד מתרץ: מה שאמרה הברייתא בדף י"א: "על התקופה" הוא רק על תקופת תשרי [עיי"ש בהערה 35] אבל שפסח יצא בתקופת ניסן הוא דין כללי, ואינו שייך לכל החשבונות, ואם יודיעין ומחשבין לפני ראש השנה שפסח יצא בתקופת טבת, ורוצין לעבר, צריכין להמתין עד לאחר ראש השנה.

אם הפסח יצא בתקופת האביב אלא שעדיין לא הגיע האביב ממש, כגון שנתאחרו הגשמים, או שלא צמחו פירות האילן, או שתקופת תשרי תצא אחרי סוכות, הוא סימן בינוני, ועליהם שנינו: על שנים מהם מעברין.

שאר דברים שהם צרכי הרבים או צורך החג, והם: מפני דרכים וגשרים וגדיים וטלאים ודומיהם, שאותם עושים סעד לשנה, כמו שמבואר לעיל.

וה"תורת חיים" [וכן כתב המאירי] כתב גם כן כמו תירוץ זה, ומבאר שזו היא דעת הרמב"ם [עיי' לעיל דף י"א הערה 31] ומביא מקור לכך מגמרא במסכת ראש השנה [דף כ"א ע"א].

6. וכתב הרמ"ה שכתבו כן בשפת רמזים, כדי שלא יבינו הרשעים, וילשינו למלכות שהיהודים עיברו את השנה, והמלך התנגד לעיבור השנה, כמבואר בדף י"א ע"א.

וכן מבאר לחלק בין זמן האביב שהיא תקופת האביב לבין אביב ממש, שלא התמלאו התבואה באביב.

7. כמו שאמרה הגמרא במסכת מגילה [1]: רקת: זו טבריה, ולמה נקרא שמה רקת, שאפילו ריקנין שבה מלאים מצות כרמון.

ויוצא מכך שלפי דעה זו, ישנם שלש דרגות בעיבור השנה:

8. שהמשיל אותם הנביא [דניאל ז] לנשר. ויש מפרשים: לסטים הדרים בערות, החוטפין כמו נשר [יד רמ"ה].

השוואת שנת החמה לשנת הלבנה, היינו שפסח — יום הקרבת העומר [ועיי' בסוגיא דף י"ג] יהיה בזמן האביב, וזה סימן מובהק שעליו מסתמכין, בלי שום סיבות אחרות, לעבר את השנה. וזה נעשה לפי חשבון בלבד.

יצאו בשלום מן התפיסה.

והזוג הזה מודיע: עמוסי יריכי נחשון, הנשיא שבארץ ישראל, שהיה מיוצאי ירך נחשון בן עמינדב, אבי הנשיאים מבני יהודה, בקשו לקבוע נציב אחד, רצו להוסיף חדש אחד על השנה, דהיינו לעברה, ולא הניחן אדומי הלז. מלכות אדום [רומי] מלכות הרשעה גזרה עליהן גזירה שלא לעבר שנים. אבל בעלי אסופות,⁽⁹⁾ שאר חכמי ארץ ישראל, נאספו, וקבעו לו נציב אחד, והוסיפו לו חודש אחד, ועשו זאת בירה, בחודש שמת בו אהרן, הוא חודש אב.

הרי שעברו את השנה — מפני הדחק — לפני ראש השנה.

ומתוצאת הגמרא: חשובי, לחשב חשבונות על כך שהשנה ראויה להתעבר, מחשבי, אפשר כבר מתחילת השנה. אבל גלויי, לגלות זאת, לא מגלו, עדיין לא היו מודיעים לבני הגולה על כך, עד לאחר ראש השנה, שמא מפני אורך הזמן ישתכח הדבר ויבואו לידי איסור חמץ.

היה כתוב במכתב: "נציב אחד", ושואלת הגמרא, מה הרמז על "חודש".

מאי משמע? מהי המשמעות דחאי "נציב", לישנא דירחא הוא, שהוא רמז על "חודש".

ומבאר הגמרא: דכתיב בספר מלכים א [פרק ד]: "ולשלמה שנים עשר נציבים על

כל ישראל, וכלכלו את המלך ואת ביתו חדש בשנה". שכל נציב, שהוא ממונה הניצב על משמרתו, היה ממונה על חדש אחד.

והבתיב, ומאידך, נאמר שם בהמשך, "ונציב אחד אשר בארץ".

ונחלקו בפירוש הפסוק רב יהודה ורב נחמן.

חד אחד משניהם אמר: היה נציב אחד ממונה על כולם, על כל הנציבים.

וחד אמר: הנציב האחד היה כנגד חדש העיבור, שבשנה מעוברת היה נציב נוסף, באדר שני.

תנו רבנן: אין מעברין את השנה — משנה זו לחברתה. אם שנה זו אינה צריכה להתעבר, אלא שנה הבאה, אין מעברין שנה זו, כדי לתקן את השנה הבאה, אלא תתעבר בשנה הצריכה.⁽¹⁰⁾

וכן לא מעברין שלש שנים זו אחר זו. כי אם יעשו כן, ישתבש מהלך השנים מתיקונו, היות ובשנה השלישית יבוא ניסן באמצע הקיץ.

אלו הם דברי חכמים, ורבי שמעון חולק.

אמר רבי שמעון: מעשה ברבי עקיבא, שהיה חבוש בבית האסורים, ועיבר שם שלש שנים זו אחר זו.

10. והקשה רבינו יונה: פשיטא שאין מעברין משנה לחברתה, כיון שלא יודעים אם שנה הבאה תצטרך להתעבר מפני האביב או הפירות,

ויש מפרשים: גשם הנושר מן השמים עיכבם מלבוא [הערוך ורבינו חננאל].

9. כן נקראו החכמים בקהלת [יב].

שאמרה הגמרא למעלה שאין מגלים זאת קודם.⁽¹³⁾

תנו רבנן: אין מעברין את השנה, לא בשביעית בשנת השמיטה, לפי שמאריכין על העם את איסור עבודת האדמה, (14) ולא במוצאי שביעית, בשנה שלאחריה, לפי שכלתה התבואה מהשנה השישית, והעם מצפין לאכול מהתבואה החדשה של שמינית, והעיבור מאריך עליהן את איסור אכילת תבואה חדשה לפני העומר.

אמרו לו חכמים לרבי שמעון: האם משם ראייה? הלא בית דין ישובו, וקבעו אחת אחת בזמנה. ורבי עקיבא לא עיבר שלש שנים רצופות זו אחר זו, אלא מפני שרבי עקיבא, שהיה חכם גדול ובקי בעיבור השנה, (11) היה עתיד ליהרג, לכן, מפני הדחק, (12) באו בית הדין, ועיינו בשנים הבאות לפי חשבון התקופות. ולא עיברו שלש שנים רצופות, אלא עיברו אותן, לפי הוראת רבי עקיבא, כל אחת בזמנה. ולא גילו את הדבר, כמו

י"א, י"ד, י"ז, וי"ט, ובאותן שנים שמסופר כאן על רבי עקיבא לא עיברו כמה שנים שהיו ראיות להתעבר מפני שהיו שנת שביעית ומוצאי שביעית [עיינו ברבינו חננאל וביד רמ"ה] ונמצא שדילגו על שלש שנות עיבור [וזה בניגוד לדעת הרמב"ם שמפני זמן האביב לעולם מעברין]. ורצה רבי עקיבא להחזיר השנים לתיקונן, ועיבר שלוש שנים זו אחר זו ברציפות.

ולדעת רבינו חננאל — חכמים ורבי שמעון לא חולקים בדין זה, לדעת הכל — באופן כזה — מותר וחייבים לעבר כמה שנים זו אחר זו. והמחלוקת בין רבי שמעון לחכמים היא, על הרישא של הברייתא, שרבי שמעון שמע לחכמים שסוברים שאין מעברין את השנה משנה לחברתה, דהיינו — לפי פירוש זה — לפני ראש השנה, והביא להם ראייה שרבי עקיבא עיבר אפילו משנה לחברתה [ומה שאמרה הברייתא: "זו אחר זו" לא שייך לקושיא של רבי שמעון, אלא שכך היה המעשה]. ומתמצים חכמים שרבי עקיבא רק סידר להם את החשבונות, ובכל שנה ושנה ישובו בית דין אחר ראש השנה וקבעו את שנה זו שעומדים בה — לפי הוראת רבי עקיבא.

14. והרמב"ם [פ"ד הלכה ט"ו] מפרש: משום

ולא מספיק אם יודעים שצריכה להתעבר מפני התקופה, דהרי שנינו: על שנים מהן מתעברין. ועיין שם מה שתיריך. [ועיין לעיל בהערה 5].

11. כמו שהבאנו לעיל י"א ע"ב תוס' ד"ה אין מעברין.

12. ומשמע מדברי רש"י, שאף מה שמותר לחשב, הוא רק מפני הדחק.

והקשה ה"תורת חיים" למה צריך היתר מפני הדחק בשביל לחשוב חשבון העיבור, ומה בכך אם יחשבו, אם לא מעברין ולא מגלין.

וב"גור אריה" [מובא במרגליות הים] מתריך: דיש חשש שמא כשיבואו לקבוע את העיבור, יסתמכו על חשבון הקודם, ולא יעיינו ויחקרו את הדבר.

13. ועוד מפרש רש"י, שרבי עקיבא רק לימדם סוד וסדר העיבור, והם עיינו וקבעו כל שנה ושנה, לפי מה שלימדם רבי עקיבא. ולפי פירוש זה, אין קובעין לשלש שנים, אף שאין עושין אותן רצופות, ואף שאין מגלים.

ורבינו חננאל מפרש [לפי הבנת הרמ"ה] שידוע שבכל תשע עשרה שנים צריכים לעבר שבע שנים, ולפי החשבון הם בשנה ג', ו', ח',

אימתי רגילין לעבר? — בערב שביעית, כדי להוסיף להם עוד חודש להכשרת הקרקע לקראת שביעית.

בית דינו של בית רבן גמליאל [המהרש"ל גורס: רבי שמעון בן גמליאל] היו מעברין במוצאי שביעית.

ומפרשת הגמרא טעם מחלוקת חכמים ורבן גמליאל.

והם חולקים בפלוגתא דהני תנאי, במחלוקת תנאים בברייתא אחרת.

דתניא: אין מביאין [אף בכל השנים] ירק ותבואה מחוצה לארץ [מהטעם שיבואר להלן], ורבתינו התירו.

רבן גמליאל סובר כפי "רבתינו", שאפשר להביא לארץ ישראל בשנה השביעית ירק ותבואה מגידולי השנה השביעית שגדלו בחוץ לארץ, לפי שאין עליהם קדושת שביעית, וכבר התיר העומר של שביעית את התבואה. ולפיו, אין כל כך מחסור בתבואה וירק בארץ ישראל בשנה השביעית, ולכן אפשר לעבר את שנת מוצאי שביעית. ואילו חכמים סוברים שאין מביאין תבואה מחוץ לארץ, ומפני המחסור בארץ ישראל בשנה

השמינית לפני הבאת העומר, אין מעברין את השנה השמינית.

ושואלת הגמרא:

מאי בינייהו? באיזה טעם חולקים, אם מותר להביא ירק ותבואה מחוץ לארץ בכל השנים?

אמר רבי ירמיה: המחלוקת היא בשאלה אם חוששין לגושיהו, איכא בינייהו. שמא יביאו עם הירק והתבואה גושי עפר מארץ העמים, לפי שגזרו חכמים על עפר חוץ לארץ שיהיה מטמא באהל⁽¹⁵⁾ וגוש העפר יטמא את פירות התרומה שבארץ ישראל. ואסור לגרום להם טומאה.

תנא קמא חושש לכך בתבואה, וכל שכן בירק. ורבתינו אינם חוששין לכך.

תנו רבנן: אין מעברין את השנה מפני הטומאה, אם בית דין יודעים כבר עתה בסוף חודש אדר שלא יוכלו להביא קרבן פסח, מפני שרוב העם יהיו טמאים בטומאת מת קרוב לחג הפסח, ולא יספיקו להיטהר על ידי הזאה מהמים החיים המעורבים באפר הפרה האדומה ביום השלישי והשביעי לטומאתם, עד הפסח, כגון, שהיה

ספיחין, מכל מקום כיון שמותר מן התורה, הרי ידי הכל שולטות על הספיחין. [וצריך ביאור: האם בעוברי עבירה עסקינן].

והיד רמ"ה מביא ירושלמי שמפרש: מפני שמאריכין עוד חדש לפטור מעשר, שפירות שביעית פטורין מן המעשר, ומפסידין לכהנים וללוים ולעניים.

15. פירוש טומאת אוהל: שאם נמצא הטומאה

"שיד הכל שולטת על הספיחין, ולא ימצאו לקרב [להקריב] העומר ושתי הלחם". וביארו ה"מפרש": אף שאין זורעין בשביעית, מכל מקום לפעמים גודל מאליו, מהזרעים שנפלו אשתקד בשעת קצירה — וזה נקרא ספיחין — ומהם לוקחים לקרבן העומר, ואם יאריכו את השנה בעוד חדש לא ישארו ספיחין להקריב קרבן עומר ושתי הלחם.

ואף על פי שחכמים גזרו שאסור לאכול

בקרבנות.

ובגמר כל אלה, שלח המלך אגרות לבית ישראל לבוא לירושלים לעשות הפסח, "ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלים לעשות הפסח בארבע עשר לחודש השני", וישחטו העם שמחה גדולה.

חזקיהו המלך, שעליו נאמר בספר מלכים ב [פרק יח]: "ויעש הישר בעיני ה' ככל אשר עשה דוד אביו, בה' אלהי ישראל בטח, ואחריו לא היה כמוהו בכל מלכי ישראל ואשר היו לפניו, וידבק בה' לא סר מאחריו וישמר מצותיו אשר צוה ה' את עשה, והיה ה' עמו בכל אשר יצא ישכיל", בודאי לא דחה את הפסח לחודש אייר, ולא בדה חג מלבו.

ולכן נחלקו חכמים בפירוש הפסוקים:

רבי יהודה ורבי שמעון סוברים, שחזקיהו עיבר את השנה. ולדבריהם צריכים לפרש את הפסוק "בשנה הראשונה למלכו, בחדש הראשון", שהוא החודש הראשון למלוך בו, והוא חודש אדר, ובאדר שני טיהר את המקדש ואת הכהנים.

ומה שהכתוב קורא לו "חודש הראשון", אין הכוונה לחודש ניסן, אלא לפי שלא הודו לו

המלך או הנשיא חולה, ומשערים שימות קרוב לחג הפסח, והעם מצווים אז, משום כבודו, להיטמא לו, דהיינו לנגוע בו או להיכנס באהל שהוא נמצא בו. או שהעם כבר עתה טמאים, וכלה אפר פרה אדומה, ואין מוצאין עתה פרה אדומה, ולכן רוצים לעבר את השנה — אין מעברין. אלא יעשו פסח בטומאה, כפי הדין שכאשר רוב הציבור טמאים, עושין את הפסח בטומאה.⁽¹⁶⁾ זו היא דעת חכמים.

ואילו רבי יהודה אומר: מעברין.

הקדמה לסוגית חזקיהו המלך

בספר דברי הימים ב [פרקים כ"ח כ"ט ל'] מסופר באריכות על המלך אחז, שמעל מעל בה', ויזבח לאלהי דמשק, וסגר את דלתות בית המקדש, והכעיס את ה', אלהי אבותיו.

וכששכב עם אבותיו, מלך תחתיו בנו חזקיהו המלך, שעשה הישר בעיני ה'. ו"בשנה הראשונה למלכו, בחדש הראשון, פתח את דלתות בית ה', ויחזקם". וכן טיהר את הכהנים והלויים, והוציאו את האלילים מבית ה' [ואת הטומאה — עיין תוס'], וכתרו ברית עם ה' אלהי ישראל.

"ויחלו באחד לחודש הראשון לקדש, וביום ששה עשר לחודש, כלו", וחנכו את המזבח

16. כתב הרמב"ם בפירושו על הגמרא [מובא ב"מפרש"] וכן כתב היד רמ"ה, שיתכן שלא יכלו להיטהר כגון שהיו מחוסרי כפרה — כגון זבין — ומשערין שלא יספיקו להיטהר ולהביא קרבנותיהם עד לפסח, ולא יוכלו לעשות הפסח. והקשו האחרונים [עיין מנחת חינוך אות

באהל יחד עם טהרות, או שהטומאה מאהילה על הטהרות, או הטהרות מאהילים על הטומאה, הטהרות נעשים טמאים, אף שלא נגעו זה בזה. וישנם טומאות קלות מאלו, שאינם מטמאין באהל, אלא במגע ומשא, דהיינו שהטהרות נוגעות בהם או נושאתן.

חכמי דורו בעיבורו [כמו ששינינו בפסחים דף נו – רבי יהודה לשיטתו, ורבי שמעון לשיטתו], לכן אמר הכתוב "ראשון". ומה שנאמר שעשו את הפסח בחדש השני, היינו לדעת חכמי דורו, אבל לדעתו, שעבר את השנה, היה זה בחודש ניסן.

ואילו רבי שמעון בן יהודה סובר שחזקיהו השיא את ישראל לעשות פסח שני בחדש אייר, והפסוקים כפשוטם, ולדעת חזקיהו המלך היתה לו סיבה הלכתית לעשות פסח שני.

וממשיכה הברייתא:

אמר רבי יהודה, והיינו, רבי יהודה מביא ראיה לשיטתו – לפי נוסח זה של הברייתא – שמעברין מפני הטומאה:

מעשה בחזקיה מלך יהודה, שעבר את השנה מפני הטומאה, שהעם היו טמאים מעבודה זרה, ⁽¹⁷⁾ המטמאה כמו טומאת מת, וידע בחודש אדר שלא יספיקו כל העם לבא וליטהר עד פסח, וביקש רחמים על עצמו, שימחול לו ה' על אותו עוון. [והגמרא תבאר, שהם דברים סותרים, כי אם מעברין, על מה ביקש רחמים].

והראיה שהעם היו טמאים, ממה שנאמר שם, ששלח חזקיהו אגרות ביד הרצים, לצוות את העם לעלות לירושלים להיטהר ולהקריב הפסח: "ויהיו הרצים עוברים מעיר לעיר בארץ אפרים ומנשה ועד זבולון, ויהיו

משחיקים עליהם ומלעיגים בס", ובהמשך שם:

דכתיב: "כי מרבית העם רבת [רובם] מאפרים ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו" הרי שרוב העם היו טמאים.

והראיה שביקש רחמים על עצמו – ממה יב-ב שנאמר שם, **"כי אכלו את הפסח בלא ככתוב, כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר: ה' הטוב יכפר בעד"** ומפרש: באופן שהוא לא ככתוב בתורה – שלא כהלכה.

וממשיכה הברייתא: **רבי שמעון אומר: אם מפני הטומאה עיברה – מעוברת. אלא, מפני מה ביקש רחמים על עצמו? היות, שאין מעברין אלא את חודש אדר, והוא חזקיה המלך, עיבר ניפן בניפן, אחרי שקידשו כבר את ראש חדש ניסן, התחרט על קידוש חודש ניסן, ועשה אותו לאדר שני.**

רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון: לעולם לא עיבר את השנה, ולמה ביקש רחמים על עצמו? **מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני.**

ובהמשך תבאר הגמרא מה היתה סברתו, ולמה חזר בו.

ועתה מבארת הגמרא את הברייתא, ודעת כל התנאים.

17. כן פירש רש"י, ועיין בתוס'. והיד רמ"ה מפרש, שלא נזהרו מטומאה בימי אהו. וכן כתב רש"י בפסחים [ג"ו א] וכן משמע ברמב"ם [פ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה י"ז].

כ"ה], דבשלמא בטומאת מת, אין מעברין, משום שאפשר לעשות בטומאה דטומאה הותרה בציבור, אבל בשאר טומאות, שאם לא יעברו לא יעשו את הפסח, למה אין מעברין.